

УДК 373.3(73):811.161.2'243

СОЛОМІЯ УШНЕВИЧ, кандидат філологічних наук, доцент кафедри
початкової освіти та освітніх інновацій, Карпатський
національний університет імені Василя Стефаника, Україна
ORCID ID 0000-0001-9901-9286
solomiia.ushnevych@cnu.edu.ua

ДІАЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ВІДОМОЇ ОСВІТЯНКИ МАРІЇ КІЦЮК ДО ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ У ДІАСПОРІ

SOLOMIIA USHNEVYCH, Ph.D. (Philology), Associate Professor,
Department of Primary Education and Educational Innovations, Vasyl
Stefanyk Carpathian National University, Ukraine

DIALOGICAL APPROACH OF THE FAMOUSE EDUCATOR MARIA KITSYUK IN FORMING THE SPEECH COMPETENCE OF UKRAINIAN CHILDREN IN THE DIASPORA

У статті розглянуто феномен української шкільної освіти у США як результат діяльності різних хвиль еміграції, спрямований на збереження національної ідентичності, мови та культури українців за океаном. Особливу увагу приділено постаті Марії Кіцюк – українсько-американської педагогині, громадської діячки, багаторічної директорки Школи українознавства у Йонкерсі (штат Нью-Йорк). На основі матеріалів діаспорної преси ("Свобода", "Сурма", "Рідна школа") висвітлено її внесок у розвиток українознавчої освіти, педагогічні принципи та підходи до викладання мовно-літературних дисциплін. Проаналізовано основні методологічні засади наукового мислення Марії Кіцюк, зокрема, діалогічний підхід у формуванні мовленнєвої компетентності учнів українознавчих шкіл, орієнтацію на національно-патріотичне виховання, інтеграцію української культурної спадщини в навчальний процес та формування громадянської свідомості українських дітей. Метою дослідження є введення постаті Марії Кіцюк у коло наукових студій з історії української освіти в діаспорі та осмислення її педагогічної спадщини в

контексті сучасних освітніх практик.

Ключові слова: українська освіта у США, діаспора, Марія Кіцюк, українознавство, педагогічна спадщина, методика навчання, діалогічний підхід, національна ідентичність.

Summary. The article examines the phenomenon of Ukrainian school education in the United States as a result of the activities of various waves of emigration aimed at preserving the national identity, language and culture of Ukrainians overseas. Special attention is paid to the figure of Maria Kitsiuk, a Ukrainian-American teacher, public figure, and long-time director of the School of Ukrainian Studies in Yonkers (New York). Based on materials from the diaspora press ("Svoboda", "Surma", "Ridna Shkola"), her contribution to the development of Ukrainian studies education, pedagogical principles and approaches to teaching language and literary disciplines are highlighted.

The main methodological principles of Maria Kitsiuk's scientific thinking are analyzed, in particular her orientation towards national-patriotic education, integration of Ukrainian cultural heritage into the educational process and formation of students' civic consciousness. The aim of the study is to introduce Maria

Kitsiuk's name into the circle of scientific studies on the history of Ukrainian education in the diaspora and to understand her pedagogical heritage in the context of modern educational practices.

Key words: Ukrainian education in the USA, diaspora, Maria Kitsiuk, Ukrainian studies, pedagogical heritage, teaching methodology, national identity.

Мета: ввести в коло мовознавчих досліджень представницю українського шкільництва США; розкрити основні методологічні засади наукового мислення Ph.D Марії Кіцюк; проаналізувати авторські підходи у викладанні дисциплін мовно-літературного циклу у школах українознавства; осмислити методологічні підходи відомої освітянки діаспори в контексті сучасних методологічних практик.

Постановка проблеми в загальному викладі. Система української шкільної освіти в Америці - це досягнення різних еміграційних хвиль у збереженні національної ідентичності та формуванні наступних поколінь українців, вихованих у традиціях мови, культури та громадянської активності. Серед педагогів, котрі присвятили своє життя розвитку українського шкільництва в еміграції, особливе місце посідає

освітянка Марія Кіцюк – українсько-американська педагогиня і громадська діячка, багаторічна директорка Школи українознавства у Йонкерсі (штат Нью-Йорк); активна в освітніх і культурних ініціативах української діаспори США. Про її роль у школі та громаді пишуть діаспорні видання ("Свобода", "Сурма", "Рідна школа"). Її життя є прикладом служіння українському слову; у світоглядних засадах відображено національну ідентичність і щире вболівання за українську освіту в діаспорі.

Аналіз досліджень і публікацій.

Питання національного виховання молодого покоління закордонних українців розглядали: Л. Божук, І. Боднарчук, Г. Ващенко, М. Василик, І. Головінський, І. Гончаренко, Е. Жарський, В. Жуковський, І. Кучинська, М. Ломацький, В. Мацьків, Т. Михайленко, О. Нич, І. Огієнко, Т. Роняк, І. Рудницька-Юрійчук, Є. Федоренко, В. Янів та інші. Особливості навчання української мови дітей і молоді в українській діаспорі є предметом вивчення: Б. Ажнюка, А. Богданюк, М. Дейко, К. Кисілевського, Т. Рибак, С. Романюк, Я. Рудницького, Р. Смаль-Стоцького, Л. Храпливої-Щур, Ю. Шевельова та інших.

Розвиток українського шкільництва за кордоном досліджували Г. Бигар, Л. Божук, О. Джус, В. Кемінь, І. Кізін, І. Машкова, А. Онкович, О. Палійчук, Н. Примас, І. Піц, С. Пономаревський, С. Романюк, І. Руснак, І. Стражнікова, Г., Філіпчук, М. Чепіль та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізаційні зміни у світі впливають на всі сфери життя; війна в Україні спричинила масову міграцію українських дітей. Остання еміграційна хвиля здобувачів освіти/вимушених переселенців до США доводить, що є потреба в дослідженні великого корпусу педагогічних традицій, теорій та практик, авторських методик і підходів освітян діаспори.

Схожі процеси відбувалися після Другої світової війни, коли українська громада у США зросла за рахунок нової хвилі еміграції. Поста-

ла потреба організувати систематичне навчання дітей української мови, історії, літератури та культури. Так з'явилася мережа шкіл українознавства, які діяли під егідою громадських організацій та парафій. Вони не лише виконували освітню функцію, але й стали осередками культурного самозбереження та виховання громадянської позиції. Саме в цьому середовищі розгорталася освітньо-культурна діяльність Марії Кіцюк.

Педагогиня Марія Кіцюк працювала в українських школах Америки з 60-х років XX ст., була активною у середовищі шкіл українознавства у штаті Нью-Йорк та його околицях. Основні напрями її освітньої діяльності можна структурувати таким чином:

- викладання української літератури та мови в середніх і старших класах;
- розробка методичних матеріалів (конспекти уроків, навчальні програми, позакласні заходи);
- формування читачького середовища через залучення учнів до літературних гуртків та українських свят;
- виховання через культуру - організація шевченківських днів, Різдвяних вертепів, театральних постановок;
- педагогічна співпраця – активна участь у семінарах та зустрічах учителів українознавства, обмін методичними напрацюваннями.

Педагогічна концепція науковиці Марії Кіцюк спрямована на формування мовленнєвої компетентності українських дітей в еміграції. Відома освітянка випереджала час, працюючи в напрямі актуальних для XXI ст. методологічних практик. Вона використовувала діалогічний підхід у формуванні мовленнєвої компетентності юних американців українського походження, який полягає у створенні умов для активної взаємодії, обміну думками та досвідом між учнями з різним рівнем володіння рідною мовою. Освітянка сповідувала принцип активної комунікації (обговорення прочитаного, заучування напам'ять, участь у шкільних святах), адже

спілкування сприяє розвитку здатності продукувати власні висловлювання, урахувати позицію співрозмовника та ефективно використовувати вербальні і невербальні засоби. Як відомо, це передбачає не лише знання мовних норм, а й уміння застосовувати їх у реальних діалогах, формуючи комунікативну компетенцію через обговорення, дискусії та спілкування. Специфіка навчальної діяльності полягала в тому, що українську мову треба було викладати як іноземну, адже багато дітей тоді народжені в Америці.

Віддаючи себе впродовж довгих років системі американської та української освіти, вона напружувала власні авторські методики викладання англійської та української мов як іноземної. Марія Кіцюк магістер з вивчення іноземної мови Master of Arts – Hunter College, доктор з лінгвістики Ph.D – linguistics – CUNY, викладала англійську мову для студентів Lehman College, українську мову для дорослих американців. Прикметно, у навчальній діяльності використовувала авторські підходи у викладанні дисциплін мовно-літературного циклу:

- порівняльне літературознавство – компаративний аналіз (українська й американська літератури, історичні постаті України та США);
- мультикультурний дискурс у навчальному процесі (пісня, вишивка, народна традиція);
- орієнтація на розвиток критичного мислення – учні писали есе, брали участь у дискусіях;
- позакласна активність як невід'ємна частина навчання (екскурсії, концерти, співпраця з пластунами, сумівцями).

У такий спосіб впроваджувався діалогічний підхід у формуванні мовленнєвої компетентності учнів українознавчих шкіл. Аналізуючи вчительські методичні розробки Марії Кіцюк, звертаємо увагу на багатогранність педагогічного хисту.

1. Програма з української літератури (7 клас) – "Княжа доба"

- Структурований курс для су-

ботніх шкіл: теми про Київську Русь, літописання, народну творчість.

- Містить вступні тексти, питання до учнів, завдання на розвиток мислення та самостійної роботи.

- Ця Програма активно використовувалась у школах українознавства в США.

2. Програма з української літератури (8 клас) – "Нова доба"

- Охоплює літературу доби бароко та пізніших періодів.

- Містить короткі біографічні довідки про письменників, питання для дискусій, тексти для аналізу.

- Адаптована для дітей у діаспорі з урахуванням мовної та мовленнєвої специфіки (українська як спадкова мова).

3. Програма з української літератури (10 клас)

- Поділена на тематичні розділи: зокрема, про творчість Ольги Кобилянської.

- Містить завдання: скласти план до творів, дискусійні запитання, короткі конспекти біографії.

- Мета: формування національної ідентичності через глибинне вивчення української класики.

4. Робочі зошити з української мови (10–11 кл.)

- Адресовані учням старших класів (10–11 кл.) українознавчих шкіл.

- Відповідають рівню мовної підготовки учнів діаспори.

- Орієнтовані на інтеграцію мовного та культурного змісту.

- Композиційна побудова: структура уроків, система завдань, методичні вказівки.

Власне, до специфіки навчально-методичних матеріалів Марії Кіцюк відносимо:

- комунікативний підхід: формування навичок усного та писемного мовлення;

- двомовні вправи (з урахуванням англomовного середовища);

- інтеграцію мовної, літературної та культурної освіти;

- орієнтацію на активне використання української мови в побуті та громадській діяльності. Її освітня та громадська діяльність стала вагомим внеском у збереження української ідентичності серед молоді за

океаном.

Напрацювання Марії Кіцюк залишаються актуальними і нині, оскільки відповідають викликам глобалізованого світу, де молодь живе в умовах багатомовності та культурної розпорошеності. Мовно-літературні студії відомої в українському шкільництві Америки освітянки можна розглядати у світлі сучасних методологій. У працях Кіцюк закладені елементи інтегрованого навчання (мова + культура + література), що повністю відповідає сучасній концепції CLIL (Content and Language Integrated Learning). Її підхід можна розвинути у цифрових форматах: електронні робочі зошити, онлайн-завдання, мультимедійні інтегровані уроки. Найважливіше, формування зв'язку поколінь – досвід пані Кіцюк демонструє, як навчальні матеріали можуть бути містком між старшими поколіннями емігрантів та молоддю, котра часто асимілюється. Діяльність Марії Кіцюк є прикладом педагогічного служіння у діаспорі. Вона не лише навчала, а й виховувала, зберігала і передавала наступним поколінням українців пам'ять про рідний народ. Її внесок можна оцінювати у трьох вимірах: освітньому – підготовка учнів, котрі опанували українську мову та літературу; культурному – популяризація українських традицій у молодіжному середовищі; громадянському – виховання активних членів української громади США.

Отже, педагогічна діячка українського шкільництва Америки Марія Кіцюк належить до тих постатей української діаспори, котрі щоденною працею забезпечили неперервність національної культури в новому середовищі. Подальше дослідження її педагогічної спадщини є важливим для розуміння того, як українська школа діаспори зуміла не лише вижити, але й стати фактором розвитку національної свідомості. Таким чином, освітянка Марія Кіцюк постає як визначна постать українського шкільництва у США, чия діяльність має вагоме значення для збереження і розвитку української освіти в умовах емі-

грації. Її педагогічна і громадська праця стала прикладом самовідданого служіння українському слову, культурі та духовним цінностям нації. Діалогічний підхід у формуванні мовленнєвої компетентності українських дітей у діаспорі сприяв формуванню цілісної системи навчання, яка поєднувала глибоке знання мови і літератури з вихованням національної свідомості, поваги до історії та традицій українського народу. Її методика викладання мовно-літературних дисциплін вирізнялася інтеграцією навчального матеріалу з культурними і громадськими практиками, що забезпечувало виховання активних і відповідальних представників української громади.

Педагогічна концепція Марії Кіцюк ґрунтувалася на гуманістичних і національно зорієнтованих засадах, що передбачали виховання учнів як носіїв української культури в багатокультурному середовищі США. Значення діяльності пані Марії виходить за межі локальної історії українських шкіл у США: її педагогічний досвід є вагомим внеском у загальну історію української діаспори та прикладом ефективного збереження національної ідентичності через освіту. Її життя і праця засвідчують неперервність української освітньої традиції, духовну силу еміграційної громади, роль жінки-педагогині як носійки національної ідеї у світі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Глобальна коаліція українських студій – посилення ролі українознавства у світі. URL <https://mon.gov.ua/news/globalna-koalitsiia-ukrainskykh-studii-posylennia-rolu-ukrainoznavstva-u-sviti>

Глушко О. (2021). Виховання національних цінностей в українському шкільництві США. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київ. 20 с.

Кіцюк М. (2022). *Maria's Story of Hope and Survival*. Торонто-Львів: Літопис УПА. 80 с.

Кіцюк М. (2000-ті). Українська література. 7 клас. Програма та ме-

тодичні матеріали для українських шкіл у діаспорі. Детройт, 14 с.

Кіцюк М. (2000-ті). Українська література. 8 клас. Програма та методичні матеріали для українських шкіл у діаспорі. Детройт. 16 с.

Кіцюк М. (2000-ті). Українська література. 10 клас. Навчальні матеріали для українських шкіл у США.

Косачевич Ю. (2024). Об'єднаний виховний фронт. *Рідна школа*, 1 (188), 11–15.

Denysiyuk Zh. (2024). Traditional Ethnoculture as a Marker of Identity in the Conditions of a Crisis State of Society. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. *Science journal*, 4, 3–9 [in Ukrainian].

Nova Gazeta / Surma – вручення меморіальної дошки у Школі українознавства Йонкерс, НЙ. URL novagazeta.info

News12 – 2-річчя війни "I'm a refugee..." про шлях до США. URL News 12 – Default, News 12 – Default

News12 – 3-річчя війни Участь громади в пам'яті війни; згадки Kulynych. URL News 12 – Default

The Ukrainian Weekly - зустріч із прихильницею української культу-

ри. URL The Ukrainian Weekly Ukrainian Educational Council USA. URL <https://www.facebook.com/UkrainianEducationalCouncil/>

REFERENCES

Global Coalition of Ukrainian Studies – Strengthening the Role of Ukrainian Studies in the World. URL <https://mon.gov.ua/news/hlobalna-koalitsiia-ukrainskykh-studii-posylennia-rolu-ukrainoznavstva-usviti>

Glushko O. (2021). Education of national values in ukrainian schooling in the USA. Author's abstract of dissertation for the degree of candidate of pedagogical sciences. Kyiv. 20 p.

Kitsiuk M. (2022). Maria's Story of Hope and Survival. Toronto-Lviv: Litopys UPA. 80 p.

Kitsyuk M. (2000). Ukrainian Literature. Grade 7. Detroit. 14 p.

Kitsyuk M. (2000). Ukrainian Literature. Grade 8. Detroit. 16 p.

Kitsyuk M. (2000). Ukrainian Literature. Grade 10. Educational Materials for Ukrainian Schools in the USA.

Kosachevych Y. (2024). United Educational Front. *Native School*, 1 (188), 11–15.

Denysiyuk Zh. (2024). Traditional Ethnoculture as a Marker of Identity in the Conditions of a Crisis State of Society. National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald. *Science journal*, 4, 3–9 [in Ukrainian].

Nova Gazeta / Surma – presentation of a memorial plaque at the School of Ukrainian Studies Yonkers, NY. URL novagazeta.info

News12 – 2nd anniversary of the war "I'm a refugee..." about the path to the USA. URL News 12 – Default, News 12 – Default

News12 – 3rd anniversary of the war Community participation in the memory of the war; Kulynych's memories. URL News 12 – Default

The Ukrainian Weekly – meeting with a supporter of Ukrainian culture. URL The Ukrainian Weekly

Ukrainian Educational Council USA. URL https://www.facebook.com/UkrainianEducationalCouncil/?locale=ru_RU

Стаття надійшла 11.10.2025 р.